

Nr 14.

Av herr Senander m. fl., *angående förslag till provisorisk lag om arbetarpensionering.*

Kravet på tryggad ålderdom har under senare tid med allt större skärpa rests från de arbetarkategoriernas sida, vilka i huvudsak endast har folkpensionen att lita till efter fullgjord insats i produktionen. Redan vid 1951 års LO-kongress förelåg nio motioner i frågan. Som ett karakteristiskt uttryck för de stämningar, som bär upp detta krav från arbetarhåll, må anföras följande ur en av motionerna:

»Vi arbetare kan ej längre nöja oss med utvecklingen av pensionsfrågan. För tjänstemän i såväl den statliga som kommunala förvaltningen och i privat tjänst anställda är pensionsfrågan i de flesta fall löst.

Den kategoriklyvning som här förekommer är högst kränkande för kroppsarbetarna. Vi är medvetna om att det är vi arbetare som framskapar värdena och att vi drar det tyngsta lasset med den minsta lönen och den kortaste semestern.»

En av de nämnda motionerna på LO-kongressen hade ingivits av Transportarbetareförbundets förbundsstyrelse. Den gick ut på att LO borde resa krav om »att företagspension skall lösas genom beslut av 1952 års riksdag». Som motivering anförde förbundsstyrelsen:

»Det kan nämligen icke i längden vara gagneligt att den kollektivavtalsanställda skall ha sämre villkor för sin ålderdomsförsörjning än den som betecknas som tjänsteman. Arbetaren bör ha rätt att få samma villkor i fråga om det sociala skyddet som den, som av arbetsgivaren icke betraktas som arbetare i vanlig bemärkelse.»

Av det tal som LO:s ordförande, hr Axel Strand, höll i Stockholm den 1 maj i fjol, framgick hur kraftigt opinionen i denna fråga gör sig gällande bland arbetarmassorna. Han yttrade:

»En av de stora sociala reformer som väntar på sin lösning är arbetarpensioneringen. LO får motta en mängd uttalanden från fackliga organisationer i skilda delar av landet med krav på att denna viktiga fråga snarast lösas tillfredsställande. Vi är själva inom fackföreningsrörelsens ledning medvetna om nödvändigheten av ett avgörande. Det som numera betraktas som en naturlig förmån för stats- och kommunalanställda och för stora grupper av tjänstemän i enskild tjänst kan inte på längre sikt undanhållas eller förvägras arbetarna.»

På fjolårets fackförbundskongresser har arbetarpensioneringen över lag rests som en förgrundsfråga jämsides med kravet på kortare arbetsvecka. Även i avtalsrörelserna, bl. a. inom gruvindustrin, har man från arbetarhåll kraftigt understrukt dess aktualitet.

Frågan är inte ny i den meningen, att arbetarpensionering i viss utsträckning förekommit sedan lång tid tillbaka. Där den förekommer har den som regel »ordnats» efter respektive företags eget gottfinnande, med ynkligt låga pensionsbelopp och utan medinflytande från de berörda arbetarnas sida.

Inför fjolårets fackförbundskongresser lät två av de största fackförbunden, Metallindustriarbetareförbundet och Fabriksarbetareförbundet, undersöka hur det förhöll sig med arbetarpensioneringen inom deras verksamhetsområden.

Metall: Undersökningen omfattade 827 företag, varav 488 inom verkstadsindustrien med vardera minst 50 anställda, 66 inom järnbruksindustrien med vardera minst 50 anställda, 242 bilreparationsverkstäder med vardera minst 10 anställda samt 31 smidesverkstäder med vardera minst 10 anställda. Undersökningen berörde direkt 191 685 medlemmar, d. v. s. 82 % av förbundets medlemsantal. (Resultaten av undersökningen redovisas i det följande med angivande inom parentes av totala antalet av densamma berörda företag resp. medlemmar): Vid 137 verkstadsindustriföretag (488) utgick pensionsförmåner till 53 756 arbetare (142 570). För järnbruken var motsvarande siffror 28 (66) resp. 24 409 (42 498), för bilreparationsverkstäderna 13 (242) resp. 548 (6 056) och för smidesverkstäderna 3 (31) resp. 86 (561). Pensionerna, som i undersökningen endast avser gifta manliga arbetare, varierar från lägst kr. 200:— till högst 3 600:—. Sistnämnda belopp utgår dock endast vid *ett* företag, en bilreparationsverkstad, där pensionen är maximerad till 40 % av årslönen. Inom verkstadsindustrien synes pensionen i de flesta fall uppgå till omkring kr. 600:— per år. Endast vid 26 verkstadsindustriföretag uppgår pensionen till högre belopp, i ett fall till kr. 2 880:— och i 7 fall till mellan kr. 1 000:— och 1 500:—. Vid järnbruken överstiger pensionen inte i något fall kr. 920:— per år. Antalet anställningsår för erhållande av pension varierar likaså, från lägst 60 till högst 70 år. Sammanfattningsvis anfördes i undersökningen, att den givit vid handen att 41,1 % av de medlemmar som berörts av den erhåller pension i någon form.

Fabriks: Undersökningen gav vid handen att arbetarpensioner fanns vid 185 fabriker eller arbetsställen inom cirka 150 företag med omkring 33 700 arbetare. Formerna för pensioneringen skiftar i hög grad liksom reglerna om rätten eller den oreglerade förmånen att erhålla pension vid viss ålder och efter visst antal tjänstår. Även beloppen är högst olika med 1 650 kronor som maximum och sedan i en fallande skala ned till omkring 300 kronor som ett rätt allmänt utgående belopp. Lägre finns dock i flera fall. I en del fall stipuleras ett över lag utgående belopp, exempelvis 300 kronor, medan i många fall en gradering förekommer med hänsyn till såväl levnadsålder som tjänstår. Det saknas heller inte fall då beloppen mera godtyckligt fixeras av arbetsgivaren, varom undersökningsmaterialet lämnar besked till exempel i följande karakteristik: »Pensionen alldeles frivillig från arbetsgivarens sida. Har hänt att inte alla fått pension, trots lång anställningstid och uppnådda 70 år.» Ett annat exempel: »Avdelningen har erfarenheten att arbetsgivaren struntar i att utbetala någon pension, trots att skänkta medel finns. (1 miljon kronor avsatta till pensionsfond vid företagets försäljning till ny ägare.)» Ett tredje exempel: »Avdelningen har begärt avskrift av stadgarna för pensionsstiftelsen, men detta har avslagits, liksom förslag om att i styrelsen för pensionsstiftelsen få utse en representant för arbetarparten.» Sämst synes pensionsförmånerna vara i ett keramiskt företag med 2000 arbetare, som till långvarigt anställda arbetare, som avgår vid hög ålder, utbetalar kr. 240:— per år i pension. Bäst är pensionsförmånerna ordnade i den kooperativa glödlampsindustrien, där pensionsåldern är 67 för manliga och 62 för kvinnliga och där pensionen utgår med 60 % av den lön som uppbars vid 50 års ålder. Här bidrar emellertid arbetarna med avgifter, som utgör 8 % av lönen. I allt beräknas 52 % av Fabriks medlemmar ha pensionsförmåner i någon form.

Vad som framkommit vid dessa undersökningar visar hur nödvändigt det är att arbetarna genom lagstiftning tillförsäkras pensionsförmåner, som både är någorlunda lika olika företag emellan och som — med upphävande av olika kringgärdande bestämmelser — blir likvärdiga i förhållande till de pensionsförmåner som vissa arbetargrupper (statsanställda, kommunalarbetare, KF-anställda) numera har. Varje annan lösning, som också fortsättningsvis skulle försätta stora löntagargrupper i undantagsställning, måste avvisas.

Frågan om en allmän pensionsförsäkring ligger för närvarande under utredning. Det har under hand förports, att ett betänkande möjligen är att emotse i slutet av 1954. Vad som hittills framkommit i fråga om den tänkta utformningen av en allmän pensionsförsäkring (t. ex. rörlig pensionsålder med en »övre» gräns över 67 år, pensionsbelopp understigande 50 % av vederbörandes tidigare arbetsinkomst, höga försäkringsavgifter för de enskilda, etc.) är dock ägnat inge starka betänkligheter och kommer förvisso, där est ett slutgiltigt bud i pensionsförsäkringsfrågan skulle få en sådan utformning, att framkalla förbittrade protester.

Arbetarpensioneringen kan i sin helhet knappast bli föremål för ett slutgiltigt ställningstagande förrän materialet från den ovan nämnda utredningens föreligger. Erfarenheten har emellertid visat, att det ofta är en mycket lång väg mellan framläggandet av ett betänkande och förverkligandet av reformkrav, som utredningen haft att befatta sig med. Det kan ju erinras om att förslaget om obligatorisk sjukförsäkring framlades av socialvårdskommittén 1944 men kommer att träda i kraft (i delvis reviderat skick) först vid nästkommande årsskifte, alltså efter en tidrymd av inemot 11 år. Det synes därför oundgängligt att det överväges att ur det stora frågekomplexet bryta ut arbetarpensioneringen för löntagare, som utan svårighet skulle kunna tillförsäkras sådan redan nu, exempelvis genom en *provisorisk lagstiftning*, avsedd att gälla tills problemet lösts i sin helhet.

En sådan lagstiftning, avseende endast en del av de många löntagare, för vilka arbetarpensioneringen står som ett av de viktigaste reformkraven, innebär självfallet inte något försök att angelägenhetsgradera de berörda arbetargrupperna. Det måste tvärtom kraftigt betonas, att detta reformkrav i och för sig är av lika hög angelägenhetsgrad för alla. Men det förhållandet att på vissa områden — t. ex. inom byggnadsverksamheten, jordbruket, handeln, hantverket, småindustrien etc. — speciella problem uppstår vid förverkligandet av arbetarpensioneringen bör å andra sidan inte hindra ett snabbare förverkligande på områden där liknande problem ej är för handen. Tvärtom, därest man redan nu vidtager åtgärder för att genomföra arbetarpensioneringen exempelvis för arbetare vid större och medelstora industriföretag, så tror vi att även de arbetargrupper, som inte omedelbart kommer att innefattas i densamma, uppfattar detta som en bekräftelse på att reformen är på väg att bli en realitet.

Som grundval för utformningen av en provisorisk lagstiftning, som i avvakten på en lösning av frågan i dess helhet skulle lösa trygghetsproblemet

på ålderdomen för ytterligare en stor arbetargrupp, alltså flertalet industriarbetare, vill vi precisera följande:

1. Löntagare, som under minst 20 år haft anställning i samma företag, sysselsättande minst 50 anställda, är vid uppnådd pensionsålder berättigad till pension, motsvarande två tredjedelar av vederbörandes slutlön. Arbetslöshet, sjukdom, ledighet för studier, militärtjänstgöring, fullgörande av offentligt uppdrag etc. inräknas i kvalifikationstiden.

2. Om lönen reducerats innan pensionsåldern uppnåtts, t. ex. på grund av minskad arbetsförmåga eller andra orsaker, som vederbörande själv inte kunnat råda över, skall den lön som dessförinnan utgick ligga till grund för bestämmande av arbetarpensionens storlek.

3. Till löntagare, som vid uppnådd pensionsålder inte har fullt antal anställningsår, utgår arbetarpensionen enligt reducerad skala.

4. Pensionsåldern är högst 65 år för män och 60 år för kvinnor. För löntagare i hälsofarligt eller tungt arbete inträder pensionsåldern vid högst 60 år för män och 55 år för kvinnor. Vad som är att hänföra till hälsofarligt eller tungt arbete fastställs av socialstyrelsen i samråd med parterna på arbetsmarknaden.

5. Kostnaderna för arbetarpensioner bestrides helt av företagen. Dessa har skyldighet att upprätta pensionsfonder och att till dessa avsätta erforderliga belopp. Pensionsfond förvaltas av en styrelse på exempelvis 5 personer, av vilka de anställdas fackliga organisationer utser 2, företagsledningen 2 och pensionsnämnden på orten 1.

6. Därest företag som beröres av bestämmelserna om arbetarpensionering uppgår i annat företag eller dess produktion överflyttas till sådant, överföres pensionsförpliktelserna automatiskt på det andra företaget. Därest företag reellt upphör att existera och medel till fortsatt säkrande av de arbetarpensioner, som åvilar företaget i fråga, ej finns, svarar pensionsstyrelsen för fortsatt utbetalande av desamma.

7. För att förebygga avskedanden i syfte att undkomma pensioneringen ges Kungl. Maj:t befogenhet att utfärda erforderliga bestämmelser.

En provisorisk lagstiftning i överensstämmelse med vad som här upplinjerats skulle inte blott göra hundratusentals arbetare — huvudsakligen inom industrien — likställda med statsanställda, kommunalarbetare etc. Man skulle samtidigt få en grundval för att inom en snar framtid kunna lösa frågan även för övriga löntagargrupper. Ur löntagarnas synvinkel framstår det därtill som ytterst värdefullt att redan nu få fastslaget att kostnaderna för arbetarpensioneringen skall bestridas av företagen och inte belasta löntagarna själva.

Vi hemställer,

att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t anholder om förslag till provisorisk lag om arbetarpensionering i huvudsaklig överensstämmelse med vad som ovan anförts, avsedd att gälla tills frågan kan lösas i sin helhet, och att sådant förslag framlägges i så god tid, att det kan träda i kraft under år 1955.

Stockholm den 13 januari 1954.

K. Senander.

H. Hagberg.

Gustav Johansson.

Helmer Holmberg.

Gerda Nilsson.